

SOCIALISTISK PRISPOLITIK — OFFENTLIG PRISPOLITIK

Af F. ZEUTHEN

NEDENSTAAENDE Artikel er dels en Anmeldelse af en Bog af Erik Schmidt med Titlen »Prisdannelsen under socialistisk Økonomi. En teoretisk Undersøgelse« og dels Svar paa nogle Indvendinger, Erik Schmidt i 1.—2. Hefte af dette Tidsskrift har fremsat mod min Artikel om »Principperne for offentlig Anlægs- og Prispolitik« i »Nordisk Tidsskrift for Teknisk Økonomi«, 1936, jfr. om »Offentlig Prispolitik« i »Ingeniør og Samfund«, 1933. Som det vil vise sig er der en ret nær Forbindelse mellem de to Spørgsmaal.

I. SOCIALISTISK PRISPOLITIK.

Nævnte Bog kom illegalt i duplikeret Form, og det oplyses nu, at den er forfattet af Erik Schmidt og udgivet af Socialistiske Økonomers Forening (97 S.; udgivet Okt. 1943).

At man vil føre socialistisk Politik, gør det ikke berettiget at bortkaste hele den økonomiske Teori, som er vokset frem i det bestaaende, overvejende kapitalistiske Samfund. Forklaringen om den økonomiske Sammenhæng maa blive den samme i den Udstrækning, den økonomiske Proces lades uforandret ved Overgang til Socialisme. Det maa være Opgaven, som Forfatteren ogsaa gør, at tilpasse Nutidens økonomiske Teori paa de særlige socialistiske Forudsætninger — og ikke af misforstaaet Pietet gaa ud fra de marxistiske Lærebøger, der, som Forfatteren siger, stopper op der, hvor Socialismen begynder. Bogen faar netop Interesse, fordi Forfatteren udnytter den omfattende Læsning af de sidste 10 Aars interessante teoretiske Diskussion om socialistisk Prispolitik og desuden anvender Prislærens og Driftsøkonomiens Hjælpemidler over for Socialismens vigtigste Problemer.

Ligheden mellem den af Forfatteren behandlede Form for Socialisme og den hidtidige Økonomi viser sig i, at der regnes med, at frit Forbrugsvalg som Hovedregel stadig vil være fordelagtigt, samtidig med at der dog ligesom i det nuværende Samfund vil være Tilfælde, hvor der kan være Anledning til at tilsidesætte de enkeltes Vurdering som Forbrugere, bl. a. fordi Befolkningen ogsaa i andre Egenskaber er interesseret i, hvilke Varer der produceres og forbruges. Dette opnaas i det nuværende Samfund til en vis Grad ved Indgreb ude fra over for Producent og Forbruger, f. Eks. Beskatning af Spiritus og Tilskud til Undervisning motiveret ved de henholdsvis skadelige og gavnlige Virkninger for andre end Køberen eller dennes begrænsede Evne til selv at varetage egne Interesser. I en socialistisk Virksomhed kan Hensynet til de omtalte »eksterne« Virkninger uden Indgreb udefra tages med allerede i Virksomhedernes Kalkyler enten paa Indtægts- eller Udgiftsiden. F. Eks. kan man tage Hensyn til Virkningen paa Arbejderens Sundhed eller Uddannelse eller paa de Omkostninger for andre, som følger af, at en ny Virksomhed lægges paa et Sted, hvor der savnes Boliger, Veje, Skoler o. s. v.

Erik Schmidt bestrider, at frit Forbrugs- og Beskæftigelsesvalg er uforeneligt med fuldstændig Planøkonomi. I Stedet for den kommercielle Reklame, der for at skaffe Gevinst søger at trække Forbruget i skiftende og ud fra Forbrugernes Synspunkt tit mindre fornuftige Retninger, vil den socialistiske Forbrugervejledning kunne ske i et harmonisk Samarbejde mellem Produktionsledelse, Salgsorganisation og Forbrugere med det fælles Formaal at naa den største Behovstilfredsstillelse med de givne Produktionsmidler. Forbrugernes formelt autonome Stilling skulde derfor ikke true Planøkonomiens Stabilitet. De store Udsving i det samlede Forbrug, som man ser i det nuværende Samfund, kommer enten fra Overklassens skiftende Indtægtsanvendelse eller skyldes de stærke Indtægtssvingninger i det kapitalistiske Samfund. Forbindelsen med Udlandet kan derimod stadig bringe Forstyrrelser.

Arbejdsmarkedet lader sig ogsaa i stor Udstrækning ordne ved frit Beskæftigelsesvalg og Differentiering af Lønningerne. I det korte Løb kan Begrænsning af Tilgangen i Overensstemmelse med Fagenes Behov og om fornødent Tvang dog være nødvendig. Tvangen kan dog formentlig i Hovedsagen udøves gennem Betingelserne for at faa Arbejdsløshedsunderstøttelse (Ventepenge).

Naar den betragtede socialistiske Ordning saaledes har afgørende Ligheder med det bestaaende, til en vis Grad regulerede

kapitalistiske Samfund, kan man spørge, hvori Forskellen og Fordelene da bestaar. Med Hensyn til denne Side af Sagen, som kun behandles i mere begrænset Omfang, da det jo er Prisdannelsen, der er Hovedemnet, kan henvises til Bogens indledende Drøftelse af 12 forskellige Paastande om, hvad der er de afgørende Egenskaber ved et socialistisk Samfund. Som en grundlæggende Svagheit ved det kapitalistiske Samfund fremhæver Forfatteren, at den enkelte Driftsherre er uvidende om, hvad de andre Driftsherrer foretager sig. Forretningshemmeligheden er afgørende baade paa økonomiske og tekniske Omraader. Man søger med andre Ord at gøre Samarbejdet saa svært som muligt, og jo mere, man holder andre ude fra den mest nyttige Viden, des større bliver Fortjenssten. I Forbindelse med Bureaukrati og andre Vanskeligheder for en socialistisk Ordning kommer Forfatteren iøvrigt ind paa, at offentlige Kontorer ikke altid, som de burde, arbejder bag Glasvægge, men at Trangen for hver Institution til at bevise sin egen Værdi fører til, at alle forberedende Overvejelser og Undersøgelser vogtes som Hemmeligheder over for andre konkurrerende Institutioner. Eksempler herpaa forekommer selv med Hensyn til de mest socialt sindede.

Gaar man gradvist frem med partielle Socialiseringer, bliver det, som Forfatteren fremhæver, nødvendigt at give tidsbegrænsede Erstatninger og i det hele baade af politiske Grunde og for at sikre en uforstyrret Produktion søge at undgaa afgørende Modstand. Der bliver iøvrigt forholdsvis lidt Anledning til saadan Modstand, naar Formaålet mere er at faa »visse centrale Magtpositioner under politisk Kontrol« for derved at kunne fremme Produktion og Beskæftigelse end at hidføre væsentlige Ændringer i Formue- og Indtægtsfordelingen.

Det centrale i Bogen er imidlertid ikke Argumenterne for eller mod Socialisme eller Anvisning af Vejen til denne, men Diskussionen om Prispolitikken, hvor Socialismen er gennemført. Konsekvensen af det fri Forbrugsvalg er, at der skal fastsættes Priser, hvortil Varerne frit kan fordeles til Forbrugerne. Men som en naturlig Fortsættelse heraf synes det for »den liberalistiske Socialisme«, hvortil Forfatteren slutter sig, ogsaa ønskeligt, at den gennem Vareaftrækket konstaterede Efterspørgsel kommer til at virke tilbage paa Anvendelsen af Produktionsmidlerne gennem en Prisdannelse for disse. Her støder man imidlertid paa den Indvending, at der, naar Produktionsmidlerne er socialiserede, slet ikke bliver Mulighed for Prisdannelse paa Produktionsmidler, Raastoffer

o. s. v., og at der derfor intet Grundlag er for rationel Kalkulation. Samtidig er der socialistiske Retninger, der hævder, at Prisen er historisk knyttet til Samfund med private Virksomheder, og at man under Socialisme klarer sig med en Naturalberegning uden fælles økonomisk Maalestok. Det drejer sig imidlertid ikke om, hvorvidt der findes Priser i den snævre, hidtil kendte Betydning knyttede til Markeder, hvor der handles mellem uafhængige Købere og Sælgere. Det afgørende er, om der regnes med Priser i den mere generelle Betydning, d. v. s. med kvantitativt bestemte Ombyttings- eller Ækvivalensforhold mellem de forskellige Arter af Varer, Raastoffer og andre økonomiske Goder. Og saadanne bestemte Forhold maa der regnes med ved en planmæssig Kalkulation.

Men hvorledes bestemmes nu disse Priser i den mere generelle Betydning, naar der ikke findes Markeder og Varebytte, og naar Maalet er størst mulig Behovstilfredssillelse opnaaet ved Hjælp af frit Forbrugsvalg og samlet Planlægning paa langt Sigt?

Forfatteren siger her, at der ikke kan være Tale om ud fra en fuldstændig Viden om alle Økonomiens Forudsætninger at opstille et Antal Ligninger og ved Løsning af disse finde Priser og Mængder som de ubekendte. Man maa gaa gradvis og forsøgsvis frem, d. v. s. anvende den partielle Analyse. Man fastsætter først forholdsvis vilkaarligt Priserne for en kortere Periode, f. Eks. et halvt Aar, og undersøger ved dennes Slutning, om der tiltrænges større eller mindre op- eller nedadgaaende Korrektioner for at faa Ligevægt. For den enkelte Virksomhed eller Branche kommer herved en Række af andre Parter fastsatte Størrelser til at staa som givne. Med Rette fremhæver Forfatteren, at i Samfund, hvor det mere kommer an paa harmonisk Samarbejde mellem de enkelte Dele end paa de enkelte Virksomheders Gevinst, faar Fastsættelse af Mængder større Betydning end Fastsættelsen af Priser. Ved Ordningen af Samarbejdet, f. Eks. mellem Færdigvareproduktion og Raastofproduktion, maa man dog komme ud over de snævert partielle Overvejelser. Og hvis de Priser og Mængder, som bestemmes ved »Gætning« i Starten eller ved senere ydre Forandringer, ikke skal blive alt for langt fra den opnaaelige Ligevægt og derfor medføre unødige Forstyrrelser, forekommer det mig, at Overvejelser om den totale økonomiske Sammenhæng maa faa meget stor Betydning ved Siden af de partielle Tilpasninger. Maalet skulde jo netop være central og total Planlægning paa længere Sigt. Selv om en saadan meget langt fra kan blive eksakt, maa den dog i stort Om-

fang kunne støtte sig til kvantitative Kalkulationer af meget omfattende Beskaffenhed.

Omtalen af, hvorledes den enkelte Pris skal fastsættes under Hensyn til Efterspørgsels- og Omkostningsforhold i det korte og det lange Løb, skal ikke behandles nærmere, da der findes adskiligt herom i Artiklen i Nationaløkonomisk Tidsskrift, hvoraf en Del skal diskuteres nedenfor under II. Hovedprincippet er Ligevægt mellem Grænseomkostning og Pris — NB. Pris og ikke som ved Privatmonopol Grænseindtægt — en Ligevægt, som kun under ideale Betingelser realiseres i et kapitalistisk Samfund. Hvis der imidlertid, som Forfatteren foreslaar, i det socialistiske Samfund skal skaffes Midler til ny Kapitalanlæg og til Dækning af Samfundets fælles Behov gennem Varepriserne, d. v. s. gennem en Art Forbrugsbeskatning, maa der ogsaa her ske en Forhøjelse af Priserne ud over Grænseomkostningerne. Saafremt der ikke findes Ønsker om yderligere Korrektion af Indkomstfordelingen, kan man i det socialistiske Samfund anvende en ensartet Forbrugsskat i Stedet for en tilsvarende Beskatning af Indtægterne. Forfatteren foreslaar, at der overalt skal lægges den samme Forbrugsskatte-Procent til Varens Grænseomkostning, hvad jeg skal komme ind paa i Slutningen af Afsnit II.

Ved en rationel Prispolitik kan der blive Tale om at tilregne Samfundets materielle Produktionsmidler en betydelig Indtægt og i Kalkulationerne at anvende en Rentefod, afhængig af en Efterspørgsel af lignende Art som den nuværende Kapitalefterspørgsel, men et Udbud, der beror paa Ledelsens Beslutning om Udviklingens Tempo og de Ofre, den maa kræve. Der bliver dog ikke Anledning til at udbetale det derved fremkomne Overskud som Dividende til Borgerne, saafremt Dækningen af de fælles Behov og Udvidelsen af Produktionsapparatet kræver større Beløb, og dette er vel overvejende sandsynligt.

II. OFFENTLIG PRISPOLITIK.

Jeg springer her al Undskyldning for Anvendelsen af Forbruges subjektive Vurderinger, Efterspørgselskurver m. m. over (jfr. Erik Schmidts Artikler i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1941, min »Økonomisk Teori og Metode« 1942, I. 18, og mine foran, S. 218, nævnte Artikler), og holder mig til Forudsætningerne i Erik Schmidts Artikel i Hefte 1—2. Bortset fra Slutbemærkningerne om

Prisdifferentiering regnes der med ensstillede Forbrugere. Der ses ogsaa bort fra Forhold, som medfører Afvigelser fra en rationel Stræben efter Behovstilfredsstillelse.

Navnlig naar man som Erik Schmidt i det foran omtalte Værk tænker paa et socialistisk Samfund med en meget omfattende privat Sektor (Landbrug og Smaaaktiviteter m. m.), bliver der ikke noget afgørende Spring mellem socialistisk Prispolitik og en offentlig Prispolitik, der ogsaa sætter sig Tilfredsstillelse af Befolkningens Behov som Maal. Naar der imidlertid viser sig en væsentlig Forskel i Grundprincipperne mellem Erik Schmidts offentlige Prispolitik (se her Afsnit VII i Artiklen) og den, jeg med en let Modernisering af Marshall tog til Orde for i 30'erne, kan man sige, at det beror paa Forskellen mellem nyt og gammelt: Forskellen mellem Fremtidsidealer og Fortidsforudsætninger. Den ældre Behandling var partiel og drejede sig om, hvordan den enkelte offentlige Virksomhed bedst muligt kunde fastsætte sine Priser, naar Skatteregler og andre offentlige Foranstaltninger samt Indretningen af hele det store, private Næringsliv toges som givet og uafhængigt af den enkelte Virksomheds Priser. Den nyere, Schmidtske, har ikke disse begrænsede Forudsætninger, men tilsigter ved en total Planøkonomi med Hensyn til alle Statens (eller Kommunens) Indtægter og Udgifter at naa det fælles Maal. Ud fra Formaalet er dette naturligvis det bedste. Men tidligere var dette ikke noget gennemførligt Maal, og man maa sikkert stadig i mange Tilfælde regne med, at den enkelte Statsvirksomhed og navnlig den enkelte kommunale Virksomhed, fordi den er bunden i sine Dispositioner, vil være langt fra en koordineret Planøkonomi. En politisk Magtfaktor eller en saglig Raadgiver, som er i Stand til at øve Indflydelse paa Højden af visse offentlige Takster, maa derfor ofte antages at være afskaaret fra i Stedet for Virksomhedens Takster at ændre Indkomstskatten eller Bestemmelserne om det offentlige Udgifter.

Det vil formentlig ofte være begrænsede Beløb, som kan skaffes til stærkt eftertragtede offentlige Formaal. Man maa derfor tage Pengene, hvor det er legalt, politisk, psykologisk og teknisk muligt. Dette er vel i nogle Tilfælde Begrundelsen for høje Gas- og Elektricitetstakster, en Begrundelse, jeg ingenlunde ønsker at forsvare, hvor bedre Udveje staar aabne; men jeg har betragtet det som faldende uden for den særlige Teori om offentlige Takster (under gammeldags Forudsætninger) at undersøge, om Motiveringerne for ikke at skaffe flere Penge ved direkte Skat var holdbar.

Hertil kommer, at Omkostningerne og Forstyrrelserne ved at flytte Penge fra Borgerne ind i en offentlig Kasse og ud af denne igen til Gavn for Borgerne paa en ny Maade vel næppe i Almindelighed kan antages at være minimale. Det er jo ikke her nok med Kortløbs-Betragtninger over de smaa Meromkostninger ved en mindre Forhøjelse af allerede bestaaende Skatter. Naar der, ikke blot paa Grund af Modstand mod Indgreb i Fordelingen, er Vanskeligheder ved at sætte Beskatningen op, ser det ud, som om Staten faktisk regner med væsentlige Ulemper ved en Merbeskatning, enten dette nu beror paa øgede Kontroludgifter, Borgernes Evne til at undgaa at betale eller Forstyrrelser af Prisdannelsen og Produktionen.

Det offentliges Overvejelser kan rationaliseres saaledes: Beskatningen skal drives til det Punkt, hvor det offentliges Vurdering af Nyttens af den sidste Krone, som betales i Skat eller som Pris ved en offentlig Virksomhed, er lig Nyttens af den sidste Krone, som gives ud til Fordel for Borgerne minus Omkostningen og Forstyrrelsen ved Flytning af Kronen. »Udgiftskronen« maa altsaa vurderes til en højere Kurs end »Indtægtskronen«. Denne teoretiske Sammenstilling af forskellige af det offentlige vurderede marginale Størrelser kan næppe benægtes. Mit Indtryk er, at sidstnævnte negative Størrelser vurderes som ikke helt forsvindende — og at »Udgiftskronen« derfor ved den politiske Vurdering regnes til en kendeligt højere Kurs end »Indtægtskronen«, et personligt Skøn, som muligvis kan være overdrevet og trænge til Efterprøvelse. Cand. polit. Bjarke Fog har foretaget en omfattende Undersøgelse, hvorefter det offentlige i en stor Mængde Tilfælde handler, som om »Udgiftskronen« var mere værd end »Indtægtskronen« — og iøvrigt har en meget forskellig Vurdering i de enkelte Tilfælde; d. v. s., Prisen findes ved at lægge højst forskellige Procenter til Omkostningerne.

Af større Interesse end den nævnte Uenighed om Motiveringen af et eventuelt Tillæg til offentlige Virksomheders Priser er den forskellige Maade, hvorpaa Forhøjelsen af Prisen ud over Grænseomkostningerne beregnes. Problemet er her principielt det samme med Hensyn til den socialistiske og den offentlige Prispolitik's Tillæg. Naar Erik Schmidt¹⁾ kommer til, at Tillæget skal være proportionalt med Grænseomkostningerne, medens jeg i de S. 218 nævnte Artikler foreslaar at lade det afhænge af Efterspørgsels-

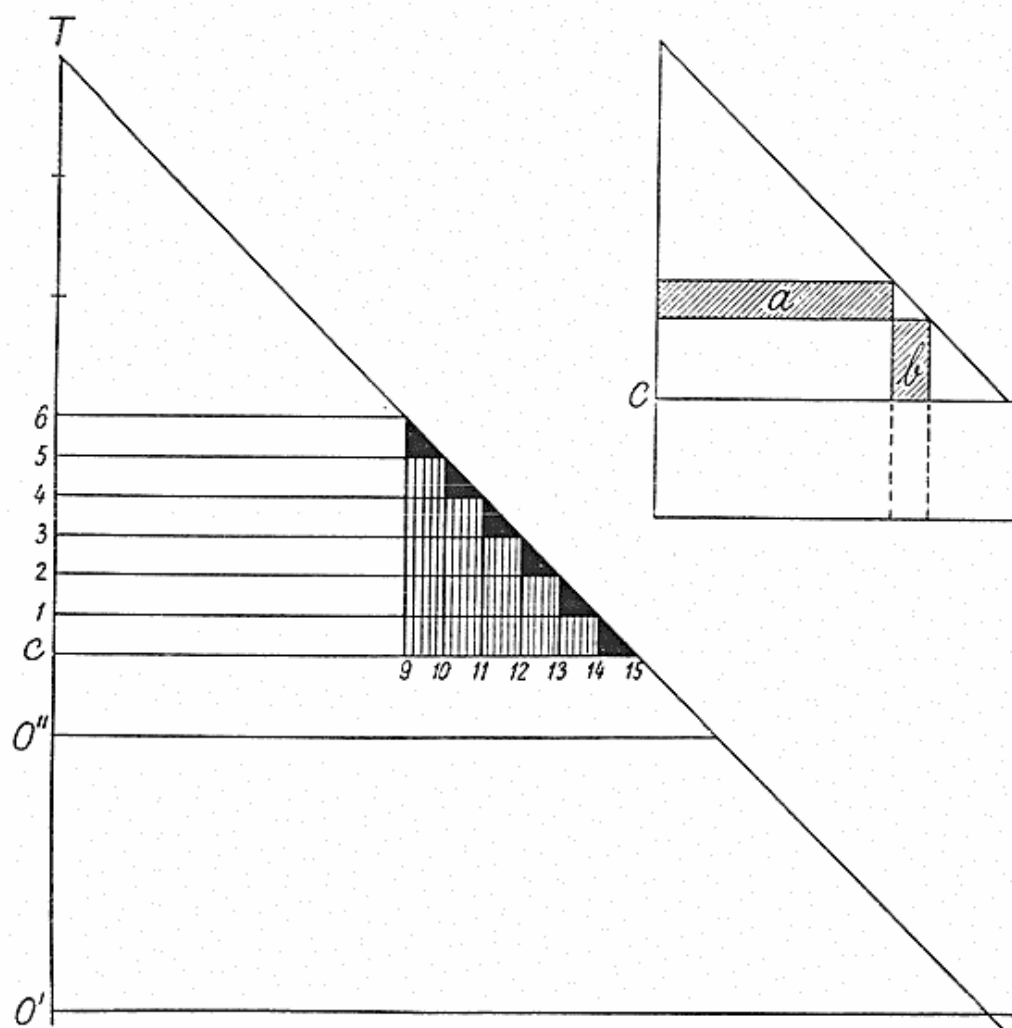
¹⁾ Afsnit III Slutningen, X og navnlig VI samt Bogens S. 87, jfr. Frisch i *Econometrica* Nr. 2, 1939.

og Omkostningskurvernes Elasticitet (samme Overpriselasticitet overalt), beror det igen paa en Forskel i Forudsætninger. Vi behandler hver sit Ydertilfælde.

Lægges Skatten eller Overprisen paa hele Forbruget, er det rigtigt, at et proportionalt Tillæg til Grænseomkostningerne giver mindst Indskrænkning i Behovstilfredsstillelsen. Dette følger ganske simpelt af, at en ligelig Forhøjelse af alle Priser virker som en tilsvarende Nedsættelse af Indtægten, og Valget mellem Forbrug af forskellig Art derfor ikke forstyrres. Afgiften har her udelukkende en »Indtægtsvirkning«, hvad der naturligvis ikke udelukker, at Forholdet mellem Forbruget af de enkelte Varer bliver et andet ved den lavere Realindtægt.

Angaar den behandlede Prispolitik derimod kun Varer, der tæller saa lidt i det samlede Forbrug, at Forbruget af de øvrige Varer og dermed Udgiften til disse paavirkes med meget mindre Procenter end Forbruget af de direkte berørte Varer, faar kun »Substitutionsvirkningen« Interesse, og det gælder da om at lægge Forhøjelsen, hvor den gør Forbrugerne mindst Skade. Efterspørgselskurverne for den offentlige Virksomheds Produkter kan her betragtes som uberørt af ændret Totaludgift til alle andre Varer og dermed Ændring i Indtægternes Grænsenytté.¹⁾

¹⁾ Man maa huske, at en almindelig Efterspørgselskurve læst fra venstre til højre ikke angiver, hvad Køberne vil give for en Række konkrete Vareenheder, men hvad de vil give for at faa den samlede Mængde forøget med en Enhed ad Gangen. Til Schmidts Artikel, S. 29, 1. og 2. Stk., bemærkes: Gennemføres en lille Prisreduktion, som udvider Salget fra de første 100 til Enhed Nr. 101, maa man (under de i denne Diskussion benyttede simplificerede Forudsætninger) for det første regne med uforandret Vurdering for alle de Købere, som ikke udvider deres Forbrug. Og køber den Mand, som f. Eks. havde købt som Nr. 7 og igen som Nr. 47, yderligere Vareenhed Nr. 101, gør han det kun, saafremt hans Vurdering af Forskellen mellem at have ialt 3 og 2 Enheder svarer til Prisen paa den 3. Enhed. Hans Vurdering af den tidligere købte Mængde rokkes altsaa ikke ved det udvidede Køb, hvordan han saa end ser paa de konkrete Vareenheder. Naar man, som jeg udtrykkelig har nævnt som Forudsætning for en mere præcis Anvendelse af Konsumentrente-Betragtningen, forudsætter Pengenes Grænsenytté konstant, hvad der maa anses for at være en rimelig Tilnærmelse med Hensyn til Forbrug, der ikke beslaglægger en væsentlig Del af Budgettet, kan der ikke være noget i Vejen for at se paa den marginale Konsumentrenteændring ved en lille Prisændring, i Eksemplet Udgiftsbesparelsen for to allerede købte Enheder ved det Prisfald, der følger af, at det samlede Salg forøges fra 100 til 101. Den Unøjagtighed, som indgaar i Betragtningen, kommer fra Ændringen i Pengenes Grænsenytté og ikke fra den isolerede Nyttévurdering af de allerede købte Enheder.

De Tilfælde, jeg har behandlet, forudsætter som nævnt, at det drejer sig om en lille Del af det samlede Forbrug, og at man derfor kan regne med Efterspørgselskurver, der er relativt uafhængige af Ændringer i Udgiften til de ikke direkte berørte Varer. Ønsker man under disse Forudsætninger at tage en vis Afgift eller Overpris ud over Omkostningerne med minimal Nedsættelse af Behovstilfredsstillelsen, er man ikke længere i det heldige Tilfælde at kunne foretage den foran omtalte ensartede Forhøjelse af alle Priser, der svarer til en Indtægtsreduktion. Den anden lykkelige Udvej, der virker ganske paa samme Maade som den ensartede Forhøjelse af alle Priserne, nemlig en Forhøjelse efter Behag af Indkomstskatten, vil ogsaa ofte være spærret. Den vilde naturligvis ellers være ideel ud fra et Behovstilfredsstillelsessynspunkt. Naar hele Afgiften skal falde paa en lille Del af det samlede For-

brug, maa det bero paa Efterspørgsels- og Omkostningskurvernes Forløb, hvor stort Forbrugernes Tab bliver sammenlignet med det offentlige Gevinst og dermed hvilken Fordeling af Afgiften, som medfører mindst Offer.

Skal et givet Overprisbeløb ud over Grænseomkostningerne fordeles saaledes paa flere Varer, at Forbrugerne taber mindst muligt i Behovstilfredsstillelse, maa Forhøjelsen lægges paa de Punkter, hvor Nettoforøgelsen i Afgiftsbeløbet medfører forholdsvis mindst Tab for Forbrugerne.

Er som i omstaaende store Figur den konstante Grænseomkostning c og Efterspørgselskurven den retlinede Skraalinie fra T , vil en Overpris af 1 ud over Grænseomkostningerne give den offentlige Sælger en Gevinst paa 1×14 og Køberne et Tab som Følge af Prisforhøjelsen paa de samme $1 \times 14 + \frac{1}{2}$ (den nederste mørke Trekant). Forholdet er altsaa $14 : 14\frac{1}{2}$. En yderligere Forhøjelse fra 1 til 2 giver en Merindtægt paa $1 \times 13 \div 1$ (som Følge af nedsat Afsætning) og et Tab paa $13\frac{1}{2}$, d. v. s. Forholdet bliver $12 : 13\frac{1}{2}$. Ved de følgende Forhøjelser bliver Forholdet $10 : 12\frac{1}{2}$, $8 : 11\frac{1}{2}$, $6 : 10\frac{1}{2}$, $4 : 9\frac{1}{2}$ o. s. v., d. v. s. stadig ugunstigere — og absolut ufordelagtigt, saafremt man regnede Penge i den offentlige Kasse og hos de betalende Borgere lige. Forudsætningen er imidlertid, at den offentlige Kasse skal have et vist Beløb ind som Overskud. Naar dette kan tages fra flere forskellige Delmarkeder, maa det altsaa gælde om at tage det, hvor det medfører forholdsvis mindst Tab for Forbrugerne. Ligevægtpunktet maa derfor naas, hvor nævnte Forhold mellem Provenu og Tab overalt er det samme og dermed saa lidt ugunstigt som muligt. Som det fremgaar af Beregningen, er det — naar man ser bort fra Trekanterne, der er uden Betydning ved meget smaa Prisforandringer — Forholdet $(a \div b) : a$, paa den mindre Figur til højre, der skal være konstant. Men heraf følger ogsaa, at Forholdet $a : b$ skal være konstant, idet $(a \div b) : a = k$ giver $b : a = (1 \div k)$. Forholdet $b : a$ er imidlertid Overpriselasticiteten $(dq \cdot p) : (dp \cdot q)$.

Grænseomkostningskurve og Efterspørgselskurve er, som det vil ses, ene afgørende for det omtalte Forhold. Hvor høje Grænseomkostningerne er, d. v. s., om man sætter Figurens 0-Punkt ved 0' eller 0'', har ingen Betydning i saa Henseende. En Forhøjelse paa alle Delmarkeder proportional med Grænseomkostningerne vilde medføre Forhøjelse i meget forskelligt Forhold til Afstanden Tc , d. v. s. en Pris ved helt forskellig Overpriselasticitet. Det er denne, der er afgørende for Forholdet mellem Provenu og tabt

Konsumentrente. Den udtrykker netop, hvor højt man befinder sig over Omkostningerne i Forhold til den retlinede Efterspørgselskurves Toppunkt (eller det tilsvarende Punkt bestemt ved Tangenten til en krum Kurve), idet Overpriselasticiteten jo ogsaa kan beregnes efter Marshalls Formel $(c \div p) : (c \div T)$. Se iøvrigt den mere generelle og præcise, marginale Forklaring ogsaa gældende for variable Omkostningskurver i mine i Indledningen nævnte Artikler.

Resultatet blev forskellig procentvis Forhøjelse af Omkostningerne paa Grundlag af Efterspørgselskurvens og Grænseomkostningskurvens Beskaffenhed. Gaar man over til at regne med forskellige Klasser af Forbrugere eller Forbrug, som det offentlige for at udjævne Indtægterne eller af andre Grunde ønsker at behandle forskelligt, kommer der yderligere Grunde til at differentiere. — Jeg er ganske enig med Schmidt i, at det ikke kan være nogen fornuftig Opgave for en offentlig Virksomhed, som ikke af institutionelle Grunde er bundet hertil, at søge at udstrække sin Afsætning ved Prisnedsættelse for de mindst betalingsvillige — eventuelt helt ned under Grænseomkostningerne — og saa lade de mest betalingsvillige betale saa meget, at der lige netop naas Balance mellem Indtægter og Udgifter for den enkelte Virksomhed. Efterspørgslen og Grænseomkostningerne i det korte og det lange Løb — eventuelt modificeret af Skatteformaal el. lign. — maa være det afgørende. ¹⁾

De af Erik Schmidt og mig behandlede Tilfælde er som sagt Ydertilfælde: Tilfælde, hvor Afgiften lægges paa alle Arter af Forbrug, og Tilfælde, hvor de kun lægges paa en lille Del af det samlede Forbrug. I Betragtning af den Betydning, der maa tillægges Mellemtilfældene: en socialistisk Prispolitik, som kun omfatter visse »Sektorer« af Samfundet, og en offentlig Prispolitik, som berører store Dele af det hele Forbrug, vilde det være af Interesse — selv om det bliver mere kompliceret — at udrede tilsvarende Principper for disse Mellemtilfælde og dermed ogsaa finde det generelle Princip, som forener Ydertilfældene.

¹⁾ Iøvrigt forekommer det mig, at de ved Omtalen af K. Casper og Fritz Bauers Teorier gengivne Figurer (Schmidts Fig. 1 og 2) bør betegnes som vildledende, idet Prisdifferentiering maa behandles ved Hjælp af særlige Efterspørgselskurver for hver af Markedets Dele, da man ved alle sandsynlige Former for Deling af et Marked maa regne med, at det laveste Bud fra det gode Marked (den ivrigste Købergruppe) falder lavere end det højeste Bud fra det daarlige Marked.